

Kraj: Č R N I K A L

Spomenik: ARHITEKTURA IZ LETA 1 4 8 9 - ANDREJEVA IN BENCOVA HIŠA

Črni Kal 46 -

Trinivojsko, dvoetažno poslopje, "Andrejeva in Benkova" hiša leži v sklenjeno pozidanem jedru naselja. Naslanja se na stanovanjsko poslopje št. 46 (lastniki) kot čelni objekt, ki je s tremi prostimi stranicami obrnjen v komunikaciji in na zadnje dvorišče (borjač).

Poslopje je zidano iz velikih, pravilno klesanih kamnitih kvadrov. V zgornjem delu ostenja je vidna cezura, ki priča o nekdanjem poteku slemena in strešine - poslopje so namreč v zadnjih stoletjih dvignili do višine nekdanjega slemena - torej za ca. 1,20 cm. Strešna konstrukcija pa je ostala nedotaknjena!

Fasada, ki je obrnjena na široko vaško pot, ki poteka po rabu naselja je oblikovana v pritličju s krepkim, "romansko" oblikovanim polkrožnim portalom. V loku je vklesan napis in letnica:

1 4 8 9

ANDREAS ET BENCO
CONSTRUXERUNT

Črke in letnica so izklesani izredno skrbno v letih latinskih črkah (majuskula). V nadstropju je ohranjeno nekoliko iz osi portala pomaknjeno kvadratno okno sestavljeno iz treh krepkih, gladko klesanih klad in police s "kljunastim" profilom. Tik pod kapom je večje, kvadratno oblikovano okno iz novejšega obdobja (18 ali 19. stoletje). Fasada (nekdaj zatrepna fasada), ki je obrnjena v ozko vezno komunikacijo je v uličnem nivoju ("nadstropje") oblikovana s preprostim portalom h kateremu je vodilo kratko kamnito zunanje stopnišče. Ob njem je majhna kvadratična lina, v osi portala v zgornjem nivoju pa je ohranjeno še eno nekoliko večje okno.

Stranska fasada v "borjaču" je veči del prenovljena. Od stare konstrukcije (stene) so se ohranili krepki šivani tobovi ter del ostenja iz pravilnih klesancev krog segmentno zaključenega portala, ki ima v ramenskem kamnu vklesanih dvoje kamnoseških znakov (verjetno znaka Andreja in Benka).

Notranjščina je z lesenimi ravnimi stropi predeljena v tri etaže (nivoje), vsak od njih ima poseben vhod na zunanščini. Stropovi so razen v pritličju uničeni. Nad zgornjo celico je bilo odprto ost-

trešje. Notranjščina posameznih celic je razmeroma preprosta, enolično ostenje prekinjajo le posamezne stenske niše in odprtine oken in posameznih vhodov. Strop med drugim in tretjim nivojem je ~~po izpostavljenosti so v hiši stanovali tri družine~~ je odstranjen. V gornji celici je bilo ostrešje odprto.

Po ljudskem izročilu so v hiši prebivale tri družine - ohranjená so sledovi kaminskih kurišč v vseh etažah. P^odatek kaže, da je bila hiša morda zgrajena kot "pristava" ali pa kot gostaška hiša. Po drugi strani pa kaže krepka zidava z malimi okenci, da je poslopje morda služilo tudi kot neke vrste kašča za zbiranje pridelkov oziroma dajatev. V to smer bi bilo treba poslopje še podrobneje raziskati.

Dominantno poslopje je vključeno v širši razmeroma bogato razgiban ambient. Po eni strani je zahodna fasada hiše monumentalen zaključek dolgega sklenjeno pozidanega hišnega niza, po drugi strani pa deluje na zunanjem robu vasi kot izrazit utrdbeni člen. Hiša ima obenem tudi pomembno funkcijo v oblikovanju širokega borjača v obliki črke L pred vzhodno fasado s segmentnim portalom s kamnoseškima znamenjema. Poslopje je s svojo izpostavljenostjo na koncu niza tudi kompozicijsko osredje širšega ambienta. Pred poslopjem se namreč izteka ta dve pomembnejši vaški komunikaciji in pa dvoje skromnejših komunikacijskih vezi.

Kot oblikovni fenomen je Andrejeva in Bencova hiša primer izjemne arhitekture v kmečkem okolju, ki po svoji strukturi (predvsem zidava iz pravilnih blokov) nima v širšem okolju bližnje sorodnih stavb. Vendar gre za izrazito ljudsko pojmovano stavbo. Sočasni, renesančni elementi in drobni dekor, ki temelji tako v trdi romanski tradiciji kot v novih renesančnih pobudah, je oblikovan in interpretiran izrazito rustikalno. Skratka gre za po dimenzijah in namenu skromen podeželski objekt, ki pa je grajen na način sočasnih renesančnih trdnjav. Tudi v tej smeri bi bile potrebne še podrobnejše raziskave - zlasti glede na gradnjo utrdbenega pasu o katerem pričajo razvaline utrjenega stolpa nad naseljem, stolp nad Podpečjo itd.

Poslopje je kljub precejšnji starosti ohranjeno izredno dobro. Ostenje je kvalitetno, razen vzhodne fasade kjer je del nekdanje stene popravljen s slabšim materialom. Strop med drugim in tretjim nivojem je uničen, strešna konstrukcija je dobra. Pri spomeniški prezentaciji bi bili stroški za statično reševanje poslopja verjetno relativno nizki. Glede nadaljnje usode objekta pa bi predlagali ustrezno